

կան հանդիսանալ հասարակաց օգտին, հաւատի լինելով՝ որ այս իրենց ճշմարտապէս առաքինական ձեռնարկութիւնը անշուշտ յաւիտանական յիշատակաց արժանի պիտի ընէ զիրենք՝ անեղծ դրօշմելով իրենց անուներ ազգասիրութեան շրջանակին մէջ դարուց ՚ի դարս:

Վերջապէս, և ես՝ ինչպէս հոգւով չափ ուրախացած իմ՝ փոքրիկ, բայց նախանձելի միութեան սերտ շաղկապաւը միաբանուած բանաւոր հօտին այս և սոյնօրինակ նորա ուրիշ սիրազորութեամբը, խոնարհաբար կ'ինդրեմ . . . Խմբագրութեան, լուսածիր ամսագրոյ «Արարող», այսբանը միայն առ ժամս հրատարակել յուրախակցութիւն մերացնելից և ՚ի քաջալիրական խրատոյս սրտից բարենախանձ ժողովրդոցն տեղւոյս:

Սարգիս Բահանայ Սատարեմեան:

Ի 3 Յոստ. 1869 ամի:

Է Նոյնս:

Պօլսոյ Ազգային լրագիրները արդէն հրատարակեցին, որ Պատրիարքական Տեղապահ Պեր. Արխատակէս Ս. Արք Ապիսկոպոսը իբր թէ անձնական տկարութենէն ստիպեալ, հրաժարած է Տեղապ. Պաշտօնէն:

Արարողը նորին սրբազանութեան պաշտօնը շնորհաւորած միջոցին, յայնմ յոյսերուն ըստ բաւականին լուսն ստանալը զխտելով նորին Պերապատուութեան թէպէտ սակաւաժամանակեայ, բայց արդիւնաւոր և անձնանուէր պաշտօնին մէջ փայլած ժրջան զործունէութեամբը, ուրախ է յոյժ: այն, ուրախ է յոյժ ոչ այն պատճառով՝ որ նա հրաժարեցաւ յիշեալ պաշտօնէն իբրև անկարող, այլ նորա համար՝ որ յիշեալ պաշտօնին մէջ կարող հանդի-

սացաւ որքան որ ժամանակը և կարճ միջոց ու պարագաները ներկային, ըստ արժանւոյն իւր պարտաւորութիւնքը ձանաչելով, ըստ այնմ՝ շարժիլ և զործել ու մեր սիրելի Ազգայնոց համարմունքը և սէրը գրաւել՝ միանգամայն երախտապարտ կացուցանելով զնոսա՝ ինքեան:

Արեմն այսուհետև կը մնայ նորին զերապատուութեան՝ ապագային մէջ վայելել իւր եռանդուն զործունէութեան արդասիւքը, անմահ մնալով Ազգային պատմութեանց մի կարևոր էջն մէջ: և սակէց աւելի ինչ զերազանց և երջանիկ ակնկալութիւն և փոխարէն պէտք է լինի նորին զերապատուութեան:

Ուստի Կ.-Պօլսոյ Ազգայինք նոր պատրիարքի ընտրութեան ձեռնարկելու պէտքը զգալով՝ մանաւանդ պարտաւորուելով, վերջապէս քուէից բացարձակ առաւելութեամբ Պատրիարք ընտրեցին երբեմն Վանայ Առաջնորդ Պեր. Իգնատիոս Ս. Արք Ապիսկոպոսը:

Նորին զերապատուութիւնը ուսումնասէր՝ լեզուագէտ միանգամայն լուսաւորեալ ու բարեկիրթ անձ լինելով, յուսալի էր՝ որ յիշեալ պաշտօնին մէջ մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցանելու կարողանար Ազգին, որոյ և ուղջամիտ մասին համարուժը և ընտրութիւնը սպարդիւն չը պիտի զործէր. այլ աւաղ, անազօրոյն մահը ՚ի զերև հանեց բոլոր ակնկալութիւնքը և յոյսերը, և ՚ի խոր տրտմութիւն համակեց Տաճկաստանի մեր սիրելի Ազգայինները:

Արովհետև նոյն օրը՝ որ Նորին զերապատուութիւնը Պատրիարքական իշխանութեան հաստատութեան հրովարտակը ընդունած՝ արժանաւոր հանդիսիւ պէտք էր բազմեր Պօլսոյ Պատրիարքական Աթոսը:

Խօթնօրեայ հիւանդութենէն զինի՝ իջուածքով զըկեցաւ ՚ի կենաց Արիասարգ հասակին մէջ, և փոխարէն՝ թաղման հանդէսը կատարեցաւ արժանաւոր շքով և պատուով:

Արարեւ Աորին գերապատուութեան վախճանը քիչ ցաւ չը ներդործեց նաև Ս. Աթոռոյս. և կը ցաւ խնք գարձեալ, զի ոմանք յաղղայնոց՝ կանխահաս թիւր կարծիքներով և խորհրդածութեամբք Աորին Վերապատուութեան սիրտը կսկծեցուցած, և կտրկէր խոցած են անխիղճ՝ գանուելով նորա դէմ: Թեպէտ Աորին գերապատուութիւնը ի հարկէ ներողամիտ հանդիսացած է նոցա՝ իբրև Հայր որդեսէր, բայց պէտք է որ այն անջըր Պօլսոյ ազգայնոց փորձ և սպառաջին մի կտրեոր դաս եղած լինի:

Ի վերջոյ կը շնորհակամբ Ս. Պօլսոյ Պատրիարքական Աթոռոյն՝ արժանաւոր և անձնանուէր մի յաջորդ, որոյ ընտրութիւնը ընդ փոյթ կը կատարուի անշուշտ:

Այս առթիւ կամիմք նաև հանդուցելոյն թաղման հանդիսին նկարագրութիւնը Սասնիս պատուական լրագրէն առնելով՝ ստորև դնել:

«Ամեն. Տ. Իգնատիոս նորնտիր Ս. Պատրիարքին յուղարկաւորութիւնը երէկ կատարուեցաւ նմանը շտանուած հանդիսիւ:

Առաւօտեան ժամը չորսէն սկսեալ Ս. Պատարագի խորհուրդը կատարեց Բերայի եկեղեցւոյն մէջ Վեր. Յովհաննէս կաթիսիոս Ասպուտիկեան: Հանդուցեալ պատրիարքն զգնատաւորած և յաթոռ բաղմեցուցած էին բեմին վրայ, խաչ և դաւաղան ՚ի ձեռին և Բ. Ղանէն ու Սուսաց տէրութենէն ստացած Մէծիտիէի և Ս. Եննայի պատուանշանները կուրծքը:

Հազարաւոր հայ ժողովուրդ, Պօլսոյ

համայն եկեղեցական դասը՝ նախագահ ունենալով իրեն հրաժարեալ Տեղապահ Վեր. Տ. Արիասարգ Արքեպիսկոպոսը, Յունաց պատրիարքական Փոխանորդն և Պարու Վեահեասին երկու Վեր. Արքեպիսկոպոսով և հինգ վեց վարդապետով ու սարկաւազներով, և բազմաթիւ պատուաւոր օտարազգիք ներկայ էին:

Վամբանականը խօսեցաւ Աորնոյ Առաջնորդ Վեր. Տ. Յարութիւն Ս. Արքեպիսկոպոսը, հոգեկից և սրտաշարժ գամբանական մը, որուն մէջ հանդուցեալ Արքազանին մաքրակրօն վարքը, սրտին բարութիւնը, քաղցրահամբոյր, խաղաղասէր, և ներողամիտ բնաւորութիւնը, ինն տարի Վանայ երկպառակեալ վեճակը խաղաղութեամբ կառավարելը, հոն ըրած ազգօրուա գործերը, և անոնց փոխարէն տեսած ապաշնորհութիւնները, կը քննարկէր բամբասանքներն և մինչև իսկ յարձակումները, որոց միշտ անյիշաշարութեամբ և ներողամտութեամբ պատասխանած էր հանդուցեալը:

Այս յիշատակութիւնները՝ հանդուցելոյն անակնկալ տարածամ (43 տարեկան հասակի մէջ) մահուան պարագաներուն նկարագրին հետ միանալով՝ համայն ունկնդրաց սիրան արդահատանօք և ամեն աչքերն արտասուօք լցին:

Օծումը Վեր. Արիասարգ սրբազանը կատարեց:

Ժամը Խօթն ու կէսին Ս. Պատարագն աւարտելով, հանդուցելոյն մարմինը հանդիսիւ եկեղեցիէն դուրս հանուեցաւ, և շքազակայ մեծ փողոցներուն մէջ թափօր պըրտելէ և չորս տեղ հանգստեան Աւետարան կարդացուելէ, ետև՝ նորէն Ս. Արարչութեան եկեղեցին տարուեցաւ, պահարա-

նին քով պատգամաւորաւ հանդատարանը
դրուելու համար:

Յուզարկուորութեան թափորը խիստ
փառաւոր կերպիւ և կանոնաւորութեամբ
կատարուեցաւ: Առօթն Աքրկախկոպոսունք
զինտաւորեալ գաղաղին առջև էն կերթա-
ցին:

Ի. Գուռն ալ՝ երկու խումբ զնւորա-
կան նուագարանն, արտաքին գործոց պաշ-
տօնատան բաղնիքիւ Վ. ավաններ, և քա-
նի մը հարիւր կանոնաւոր զօրք զտիած էր՝
կայսերական կասախարութեան կողմանէ վեր-
ջին մեծարանք մ'ընծայելու Հայոց նորն-
աիր Պատրիարքին, որոյ յուզարկաւորու-
թեան հանդէսը միանգամայն իր գահակա-
լութեան հանդէսն ըլլալով անօրինակ զըր-
ուալ մ'աւելցուց ազգային պատմութեան
մէջ:

Հանգուցեալ Ազնատիոս Արքազանին հի-
ւանդութեան և մահուան պարագաներն
հետեւեալ կերպով կ'պատմուին:

Անցեալ չորիքշաբթի օրէն կրնակը կրունդ
(չխարան) մ'եննել սկսեր էր, որ հետզհետէ
մեծնալով ցաւն ալ կաւելնար: Եւ արաթ օ-
րը բժիշկները քննելով վճռեցին թէ քաղց-
կեղ (չերիբէնէ) էր, և անմիջապէս պէտք
կըած դարմաններն ընել սկսած: Արկուշաբ-
թի առաւ արցելութեան մէջ բժիշկները
վճռեցին թէ վտանդի երկիւղ բնաւ չկար,
և հետեւեալ օրը ժամը իննին վերջը ձեղ-
քելու որոշում ըրին: Այն գիշեր հանգու-
ցեալն աւելի հանգիստ ննջեր էր, և երեք-
շաբթի առաւօտ Մեծ. Տաթթոր Վեաթի-
պիան արցելութեան կրթալով՝ առջի օրէն
աւելի լաւ վիճակի մէջ տեսեր է զայն: Բայց
յանկարծ ժամը չորսէն ետեւ կաթուած գա-
լով վրան՝ սկսեր էր ծանրանալ և վերջա-
պէս ժամ ութ ու կէսին վախճանեցաւ:

Ար հաստատուն թէ վախճանած ժամա-
նակը՝ բոլոր զննքը բանաստղներուն ներքէ է:

Վանեապէս կը հաստատեն թէ ստակ մը
չունենալէ զամ՝ բաւական պարագ թողու-
ցած է:

Հանգուցեալ Ազնատիոս Արքազանին
այսպէս անակնկալ և տարօրինակ կերպիւ
վախճանն ամեն զբայուն պախից ցաւ պատ-
ճառեց:

Մասիս օրաթերթ Թիւ 407.

Պօլսոյ Ազգային լրագիրներէն կիմացուի,
որ Ս. Արուստղէսի միաբան Պերապատիւ
Սահակ Ապխակոպոսը և Արժանապատիւ
Տիմոթէոս Վարդապետը՝ ողորմութեամբ
Տեառն յաջողած են վերադառնալ Աթու-
պիայէն, ուր Հապէշայ թագաւոր վախճան-
եալ թէտորի պատգամաւորութեամբ ու-
ղարկուած էին: Երբէն ինչպէս բոլոր աշ-
խարհի, նոյնպէս մեր ազգայնոց յայտնի
պէտք է լինին նոցա պատգամաւորութեան
պատճառը: Մասիս Օրաթերթից մէջ հրա-
տարակեալ ճ'իտտէէն զրուած մի'նամակ, որ
կարեւոր պատմութիւնք և տեղեկութիւնք
կը պարունակէ վերոյիշեալ պատգամաւորաց
ուղևորութեան մինչև ի Հապէշտան, և
վերադարձման մինչև ի ճ'իտտէ, պատշաճ
համարեցանք յաջորդ ամսագրով հաղորդել
ի գիտութիւն և ի տեղեկութիւն կողմանցս
Ազգայնոց:

Հինգշաբթի օրը 200ի չափ հստակաւ
ազգայինք՝ որոց մէջ կղերականներ ալ կան
եղիր, Ի. Գուռը կրթալով, Հասունեան է-
ֆէնտիին հրաժարականը խնդրեր են բարձր.
մեծ նպարքոսէն: Նորին բարձրութիւնը հը-
րամայելով որ մէկ քանի հոգի միայն իրեն
ներկայանան, պատասխաներ է թէ՛ քանի
մը օրէն կ'ծանուցուի իրենց:

Նոյն օրը բարձր. մեծ նպարքոսէն կան-
չուեր են հստակաւ ազգայնոց երկելններէն

մէկ քանի անձինք, բայց յայտնի չէ թէ ինչ
հրաման եղիր է իրենց:

Փունջ. Թիւ 579:

Հարաթ օրը խտարերէն տետրակ մը հրա-
տարակեցաւ, որ Վեր. Հասունի կողմէն 17
մայիս 1847 թուականաւ ՚ի սրատասխանի
Բրօբականտայի Ս. Ժողովին ըրած քանի մը
հարցմանց զբաժ մէկ նամակը կը պարու-
նակէ:

Եյն նամակին մէջ Վեր. Հասուն բաց ՚ի
ուրիշ խնդիրներ յուղելէ՝ կըսէ թէ ընդհան-
րապէս կը կարծուի որ Օսմանեան կայս-
րութիւնը քիչ ժամանակէն ուրիշ տէրու-
թեանց մէջ պիտի բաժնուի, և Ա. Պօլիս ու
այն գաւառները՝ որ կաթողիկ հայոց նախա-
գահական աթոռին իշխանութեան ներքե-
նն, Ռուսիոյ ձեռքը պիտի անցնին: Ուստի
յօգուտ կաթողիկ կրօնին կառաջարկէ որ
այն գաւառները իրենց համար մասնաւոր
եպիսկոպոսներ ունենան նախագահական ա-
թոռէն կարգեալ, որպէս զի Ռուսիոյ կա-
ռավարութեան հակահռոմէական միտմանց
զէմ կենան:

Եսկէ զատ՝ Վեր. Հասուն Ս. Ժողովին
ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հայութեան
ու ազգայնութեան ողբոյն վրայ, որ ըստ իւր
կարծեաց հռոմէական հաւատացելոց ապա-
գային վրայ վախնալու պատճառներ կուտան:

Վիճակաւոր եպիսկոպոսները, կըսէ, այս ող-
բոյն մեքենայութեանց առաջքը կրնան առ-
նուլ, և հաւատացեալները ողջամիտ վար-
դապետութեան և Հռոմայ Ս. Եթոռոյն
հաւատարմութեան մէջ պահել: Յետոյ
Միսիթարեանները կ'ամբաստանէ որպէս թէ
սոյն ողբոյն կը ծառայեն:

Եյս նամակը մեծ թշնամանք մ'է թէ

կայսերական կառավարութեան և թէ դարուս
ողբոյն ու սկզբանց. ուստի սարակոյս չկայ
որ հնդկեակը՝ եթէ ստուգիւ Վեր. Հասուն-
եանն է, ծանր պատասխանատուութիւն կը
հրաւիրէ իր վրայ:

Մասիս. Թիւ 402:

Մ'ըսեմք թէ՝ Հռոմէական ազգայնոց
խնդրոյն կարգադրութեան համար, Բարձր.
Մեծ եպարքոսին նախագահութեամբը Ժո-
ղով մը պիտի ըլլայ, ուր պիտի դանտ ին
կրիու կուսակցութեանց կողմանէ 6 ական
անձինք:

Եյս արդիւնքն ունեցած ըլլալու է,
մօտերս հռոմէական ազգայնոց մեծ մասին
կողմանէ բարձր. Մեծ եպարքոսին տրուած
աղերսազիրն՝ ընդզէմ՝ Հասունեան էֆէն-
տիի:

Յուսալի է որ այս Ժողովին շնորհիւ յիշեալ
ազգայնոց օրինաւոր խնդիրները կը կարգադ-
րուին, և Հասունեան էֆէնտին՝ որուն զէմ
Ժողովըրդեան խիստ մեծազոյն մասը զժողհ
կերեայ, կատիպուի մնաս բարեաւ ըսել
պատրիարքական աթոռին:

Ժողովըրդեան Վրուխ մը ուշ կամ կանուխ
կիցնայ կ'ողորձանի, երբ Ժողովըրդեան հա-
ճութեամբը բարձրացած չէ, կամ՝ Ժողո-
վըրդեան համակրութիւնը հեռի է իրմէ:

Փունջ. Թիւ 589:

Մի ԲԱՆԻ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Աղէքսանդրապօլու Հայոց Ռուսմարանի, Ընթերցա-
րանի և Բարեգործական նպատակաւ կազմուած
Ընկերութեանց վերայ:

Հասարակական գործոց նկատմամբ՝ մա-
նաւանդ մտաւոր և բարոյական զար-
գացմանց վերարկրութեամբ ճշմարտան և
օգտակարը խօսիլը սրբազան սրբապատու-